

A lapunkban publikált OKT előterjesztések előtt szereplő szerkesztői megjegyzések általában így szólnak: „Folytatva gyakorlatunkat. . .” vagy „Gyakorlatunkhoz híven. . .” stb. „közöljük a közérdeklődésre számot tartó tanulmányokat.” Most az OKT számára készült, szintén közérdeklődésre számító két előterjesztést adunk közre. Korábbi gyakorlatunktól annyiban térünk el, hogy ezeket az írásokat *nem* fogadta el az OKT elnöksége, illetve plenáris ülése. Egyelőre *munkaközi anyagoknak tekinthetők*, amelyek felhasználásával és további vizsgálódások végzésével egy újonnan létrehozott munkabizottságnak talán sikerül ezt a szövevényes, a könyvtárügy számára azonban nagyon fontos kérdést – amit az utóbbi időben megjelent és a még várható publikációk nagy száma is mutat – mindenki meglegedésére kidolgozni. Ehhez azonban a könyvtárostársadalom széles körű bevonására is szükség van. Ezért tartjuk fontosnak e két munkaközi dokumentum közreadását, elkészülésük és tárgyalásuk sorrendjében. (A szerk.)

ÁLLOMÁNYKIVONÁS, ÁLLOMÁNYÚJJÁSZERVEZÉS ÉS TÁROLÓ-KÖNYVTÁR¹

FUTALA TIBOR

Nincs olyan intézményi csoportja a magyar könyvtárügynek (még a kétségtelen könyvtárépítési és tárolótérfejlesztési eredmények elérése után sem), ahol az állomány tárolása és újratárolásának megszervezése ne volna kielezett probléma. Bár a világ minden szögletében küszködnek vele, mi azonban majdnem tehetetlenséggel, illetve az állománykivonás és a tárolókönyvtár közé már-már egyenlőségjelet helyezve, a tárolókönyvtár(ak)tól kettős megváltást – a dokumentumellátás megjavulását és a fölösleges többszörös példányoktól való megszabadulást – várva szemléljük ezt a jelenséget.²

A tévhitiek leküzdése és a tisztánlátás elősegítése érdekében mindenekelőtt az állományi túlterhelés történeti és mai (mindenkori) okait érdemes feltárni, s egyszerűsmind kísérletet tenni a szóban forgó okok következtében felhalmozódott (újra és újra felhalmozódó) állomány minőségi értékelésére is.

Törekvés a grandiózitásra

Az ötvenes években a könyvtárügyre is jellemző volt a grandiózitásra sugalmazás. Az állományok indokolt méretű, tehát kritikusan (a funkció, gyűjtőkör és egyedi elbírálás szűrőivel) ellenőrzött növekedését felváltotta a szerves, a szinte nyakló nélküli növekedés, amelynek egyik (sajátos, a világpiaci dokumentumkínálatot pótló) forrása a nemzeti tulajdonba vett gyűjtemények történeti érték nélkül „szétrobbantott” anyagának siettetett újrafelosztása, a feldolgozásra bocsátási küszöb szinte teljes megszüntetése (brosúra-feldolgozási korszak ugyancsak a szűk kínálatot leplező okokból), és a katalóguskövetkezményekkel mit sem törődő sokpéldányos gyűjteményszervezési gyakorlat volt (ahány példány, annyi raktári jelzet).

Erről szinte minden nagykönyvtári állomány akkori gyarapodmányának szemrevételezésével meg lehet győződni. (Csúry István pl. már a hatvanas évek közepén meggyőződött róla, s az állománygyarapítás szelektivitásáért vívott harca joggal vehető e manír kritikájának.)

Noha azóta a helyhiány és a beszerzési keretek szűkössége sok nagykönyvtárat készített arra, hogy szakmai érveket is találjon a meritórikus, a jobban válogató állománygyarapításra, a számosság bővölete nem vezett ki teljesen.

A büszkélkedés, ami esetünkben „az ország legnagyobb ilyen-olyan szakkönyvtára” „Magyarországon állományát tekintve az x-edik legnagyobb könyvtár” stb. megfogalmazású önreklámozást szokott jelenteni. Emberi dolog, s az is kétségtelen – mint Cziegler Mária hivatkozott szemléje megjegyzi –, hogy „a közvélemény is ezáltal 'érti meg' a legkönnyebben a "nagyságot"”.

Szempontunkból azonban már határozottan baj, hogy legnagyobb könyvtáraink túlságosan ragaszkodnak felhalmozott állományukhoz, az elért nagyságrendhez, s a gyarapodás mértéke mellett eltörpül az állománykivonásé. 1978-ban a minősített könyvtárak (országos feladatkörű szakkönyvtárak) állományának csökkenése csak 11,1%-át tette ki az egy millió 100 ezer egységet megközelítő gyarapodásának és csak 0,37%-át a 48 millió egységet megközelítő összállománynak. A teljes szakkönyvtári rendszerben a fenti arányok 17,8 és 0,77%-os értéket vettek fel, ami ugyancsak rendkívül alacsony. Az újabb statisztikák tanúsok²ak róla: nincs ez másként napjainkban sem.

A „ha törik, ha szakad” preferenciák

Az ötvenes évek grandiózitás-sugallatainak kártevéseit tovább mélyítették az állománygyarapítás elé állított „ha törik, ha szakad” preferenciák, ahol is nem az volt a baj, hogy e preferenciák kimondattak, mert mutatis mutandis szükség volt rájuk, hanem az, amilyen módon végrehajtottak. Noha a kívánalmak – bizonyos átfedéssel – mások voltak a közművelődési könyvtárakban és mások a szakkönyvtárakban, itt is és ott is hatalmas inkurrens állományokat hoztak létre.

E „törik-szakad” politikából következett nagyrészt, hogy a közművelődési könyvtárügyben a tárolási viszonyok szinte folyamatosan az ellehetetlenülés határán álltak, amin csak újabb és újabb lecsapolási akciókkal lehetett enyhíteni: előbb (hibásan és eléggé radikálisan) a személyi kultusz időszakának beszerzései szorították le a polcokról a megörökített állományt, majd később, 1956 után a személyi kultusz éveiben felhalmozódott állomány kellemetlenné és/vagy fölöslegessé vált egyedei kerültek központi begyűjtésre.

A szakkönyvtárakban a preferenciák részint a politikai-ideológiai irodalom, valamint az orosz és egyéb „népi demokratikus” nyelvű szakirodalom szakmányban való beszerzését presszionálták. E preferenciák kellő mértékű (a használat és a szükséglet által igazolható) alkalmazása – persze – itt sem lett volna hiba, ám a meglehetősen erőszakos sugalmazásoknak való eleget tévési igyekezet e vonatkozásokban is kikapcsolta a kritikai szűrőket.

További csábítás volt, hogy időközben a baráti országok között a könyvtárközi csere nének is a „tömegküldeményes” formái alakultak ki, s ezek meglehetősen szelektálatlanul zúditották szakkönyvtárainkba a majdani állományi egységeket. (A határozott csere-revizióra azóta is csak kevés könyvtár szánta rá magát, közülük az MTA Könyvtára emelkedik ki, amely 1968-ban és 1969-ben ennek jegyében kurrens folyóiratainak több mint egyharmadáról „mert lemondani”.³⁾

E preferenciás nyomásnak nemcsak a nagy tudományos és szakkönyvtárak voltak kitéve, hanem a helyi szakkönyvtárak is. Erről tanúskodik az OMK tavaly befejezett ún. állománybegyűjtési kísérlete (33 műszaki szakkönyvtár vett részt benne), nevezetesen az, hogy az átvett állomány kereken egyharmada profilidegen, s további kb. 10%-ot tesz ki benne az „állományba bedolgozni sohasem érdemes” broszúra.

Nyilvánvaló: a társadalomtudományi szakkönyvtárakban akár országosak, akár helyiek, az inkurrenciára dolgozó állománygyarapítási gyakorlatot árnyaltabban kell megítélni. Ennek ellenére bizonyos: bennük is rengeteg az e korszakból való gyarapítási tévedés. (Erről, bár nemcsak e korszakra nézve, hitelesen vallanak a FSZEK Központi Könyvtárának állománytisztítási erőfeszítései.)

A rendeltetészerű működés

A helytelen állománygyarapítási koncepciókon túlmenően a könyvtárak rendeltetészerű működéséből, nevezetesen abból a törekvésből következően is évről-évre hatalmas többpéldány készletek halmozódnak fel, amit úgy nevezünk, hogy az olvasók minél maradéktalanabban jussanak hozzá az általuk igényelt művekhez.

A többpéldányok beszerzésére a közművelődési könyvtárakban mindenekelőtt a (rendszerint informálisan terjedő) divat kényszerít, az iskolai és felsőoktatási könyvtárakban a tankönyvtári funkció, a szakkönyvtárakban pedig az információs érték és az informális úton-módon kialakult népszerűség kombinálódása. E többpéldányok előbb-utóbb túlnyomórészt szükségtelenekké válnak. Jellegetességük az, hogy – néhány határesetől eltekintve – kizárólagosan hazai produkcióból halmozódnak fel, s felhalmozódásuk mind területi, mind szakterületi metszetben az érdekelt könyvtár-csoport valamennyi tagjára jellemző.

Ezen kívül még egy jellegzetességre kell felhívni a figyelmet: aligha fordulhat elő, hogy valamelyik részrendszer alacsonyabban pozicionált könyvtárába olyan mű kerüljön be, amely a hierarchiában feljebb álló könyvtárban nem lenne meg.

Az OMK említett (válogatás nélküli) állománybegyűjtési kísérlete során 236 gyűjtőkörbe vágó hazai folyóirat mintegy 2500 évfolyama gyűlt össze: közülük egy sem volt olyan, amellyel vagy amelynek valamelyik évfolyamával az OMK állományát ki kellett volna egészíteni. Ugyanígy a begyűjt 13 500 könyvjellegű kiadványban sem fordult elő több mint 50 olyan hazai kiadású mű, amely pótlólagos állománybavételt kívánt (az is egytől-egyig 1952 előtt jelent meg).

A rendeltetészerű működés jegyében a könyvtárak – helyesen – külföldi eredetű műveket is szeretnének kiiktatni állományukból.

Az iménti állománybegyűjtési kísérlet (a 33-as mintában 21 helyi szakkönyvtár és 12 intézeti-tanszéki könyvtár szerepel) keretében az OMK összesen 784 olyan gyűjtőkörébe tartozó külföl-

di folyóiratcímet vett át, amelyből nem akad kiegészítenivalója. Mindössze 42 külföldi folyóirat kötetei nincsenek meg az állományában. A begyűlt könyvanyagban ezer körüli azoknak a külföldi műveknek a száma, amelyek az állományból hiányoznak, de beiktatásuk még további selekciót tesz szükségessé.

Az állományapasztás helyzete, szabaddá tételének vélt és tényleges veszélyei

A helyzetértékelést követően az e téren fennálló jogszabályi helyzetet kell jellemezni, illetve felbecsülni az ügy differenciált kezelése esetén adódó nagyságrendeket és a vele járó kockázatokat-veszélyeket.

Az 1018/1956 sz. minisztertanácsi határozat a közkönyvtári selejtezést főfelügyeleti utasításhoz köti, miközben a főfelügyeleti szerv csak a művelődésügyi miniszter jóváhagyásával rendelhet el selejtezést.

A dolognak ez a centralizált „magasra lövöttsége” a decentralizáltan folyó állománygyarapításhoz képest, illetve vele együtt a valamilyen központot feltételező begyűjtési-újraelosztási koreográfiája azóta is fennmaradt, bár a 3/1975. KM-PM sz. rendelet, ami kétségtelen érdeme, réseket erőszakolt ki azon a szemléleten, hogy ami egyszer bekerült az „országos dokumentumvagyron”-ba, azt, ha valahol történetesen nincs már rá szükség leginkább csak begyűjteni és újraelosztani szabad, nem pedig megválni, megszabadulni tőle (ld. a rendelet e tekintetben pozitív paragrafusait, nevezetesen a 15. és 16. §-át). Sajnos, ezek a rések – tanúskodik róla a 17. § körülményes és bátortalan eljárás módja – eléggé elviek, s csak a legújabb próbálkozások (OSZK eladások, az MTAK és a FSZEK hasonló próbálkozásai) kezdik tesztelni gyakorlati használhatóságukat.

Az állományapasztás jogszabályi bátortalansága – minden bizonnyal – annak a traumának távoli következménye, amelyet az ötvenes évek elején a történeti állományok szétzilálása okozott, s így tipikus esete a „ló másik oldalára való átesés”-nek. Az 1978. évi tárolókönyvtári OSZK-előterjesztés aggodalmaskodásában még a 3/1975. KM-PM sz. rendelet is liberális, mivel „felbátorította a fenntartókat a selejtezésre, ugyanakkor nem jelölte meg, hogy mely könyvtárak kötelesek a számukra kijelölt szakterület tudománytörténeti értékű szakirodalmát megőrizni”. S ezért: „a tudománytörténeti értéket képviselő állományok állandósága, megőrzése nincsen biztosítva”⁴.

Az eddig vázolt folyamatok és adatok mást bizonyítanak, nevezetesen azt, hogy a szakkönyvtárügyben az állomány fogyása nagyjából-egészéből nem több, mint amennyi – a vonatkozó rendelet terminológiájánál megmaradva – elháríthatatlan esemény, bűncselekmény, elveszés, behajthatatlan követelés, megengedhető hiány és – persze – természetes elhasználódás révén évente országosan akkumulálódik. Korántsem arról van tehát szó, hogy a valamirevaló szakkönyvtárakban, de különösen nem a minősítettekben, az a veszély fenyegetne, hogy tudománytörténetileg értékes állományuk egyik napról a másikra az utcára kerülhet. A közművelődési (és most már az iskolai) könyvtárügyre nézve is egyértelműen kimondható: a helyismeret, a történeti múlt felértékelődése folytán igencsak ügyelnek az illetékes könyvtárosok arra, hogy minden abszolút és viszonylagos könyvészeti érték megőrződjön. S ehhez mindinkább megvan a kellő szakismeret is.

Akkor jellemezzük hűen tegnapjaink és napjaink valóságát, ha kertelés nélkül ki- mondjuk: az állományapasztás felettebb pangó munkaágazat, és sokkal egyszerűbb a szak- mának, illetve egyes képviselőinek az egyébként igen feltétel- és munkaigényes cselekvés helyett történeti aggodalmakat hangoztatnia, hatalmas központi tárolóhelyeket (passzív depókat) követelnie (az OKDT raktározási, állományvédelmi és mikrofilmzési szakbi- zottsága pl. már 1958-ban 34 ezer pfm-nyi központi tárolókönyvtári férőhelyet látott szükségesnek)⁵ vagy egyszerűen belekapaszkodnia a vonatkozó jogszabály körülményes- ségébe, őrzési garanciák nem nyújtásával kapcsolatos hiányosságaiba.

Mindenképpen még a tárolókönyvtári tennivalókat megelőző, de velük kapcsolatos tennivaló az állományok radikális megtisztítása a már fölösleges többes példányoktól, el- avult és egyszersmind Magyarországon kevéssé ismert nyelveken írt művektől, valamint a „gyűjtőkori tévedések”-től, ami országosan kb. 25–30%-os apadást jelentene, mégpedig az információs érték és a tudománytörténeti szempont legkisebb sérelme nélkül.

A kérdés csak az, hogy a könyvtárügyi irányítás egy ilyen folyamatnak a támogatá- sával (a vonatkozó jogszabály megváltoztatásával és néhány kiegészítő szervezési akció vál- lalásával) mekkora rizikót vállal egyrészt a „történelem ítélőszéke”, másrészt a közvéle- mény előtt.

Ha figyelembe vesszük, hogy

- az OSZK-ban két, a KLTE Könyvtárában és a KSH Könyvtárában egy-egy köte- lespéldánysor áll rendelkezésre, s további, 1960-ig szóló hazai kiadványsor van kialakulóban az OSZK tárolókönyvtárában,
- a megyei könyvtárak igen ambiciózusan gyűjtik és egészítik ki helyismereti gyűj- teményeiket, s gyűjtőkörük általában is kiterjed a hazai kiadványok „érdemi tel- jességére”, ami törekvést újabban a regionális kötelezpéldányok rendszere is tud támogatni,
- nincs semmi jele annak, hogy az országos szakkönyvtárak és a nagy egyetemi könyvtárak „fejében” egyáltalán megfordult volna a történeti állományrészek, különösen a hazai termés „kihajzásának” a gondolata,

felelősségteljesen állítható, hogy a 3/1975. KM-PM sz. rendeletben is megjelölt 1949 utáni időhatártól vagy a Könyvek Központi Katalógusába történő bejelentési kötelezettségről intézkedő új rendelet 1952. évi időhatárától kezdve a hazánkban megjelent művek kivo- nását teljesen szabaddá, mindössze fenntartói jóváhagyást kívánóvá lehet tenni, beleértve e művek értékesítését (ipari hasznosítását) is. (Más kérdés: ezzel kapcsolatban – a KMK feladatául téve – javasolni kell különféle metodikai anyagok megjelentetését, szakmai ta- nácskozások szervezését, értékesítési társulások létrejöttének segítségét stb.)

Az 1949-nél (1952-nél) korábban kiadott magyarországi műveket illetően a hálózati központ legyen az utolsó felajánlási instancia: amennyiben saját állományába vagy az OSZK-ba való továbbításra nem fogadja el őket, további sorsuk megegyezhet az 1949 (1952) után kiadott művekével.

A minősített szakkönyvtárakra és a megyei könyvtárakra egyszerűen rá kell bízni, hogy az általuk selejtezni kívánt magyarországi kiadványokat (azok meghatározott ré- szét) egyáltalán szükségesnek látják-e felajánlani más könyvtárak (pl. az OSZK tároló- könyvtára) számára, avagy sem.

De mennyi is lehet az 1949 (1952) előtti hazai kiadvány a teljes könyvtári rendszer „véghelyein”? Összességében aligha több, mint 1 millió. 1950-ben a teljes tanácsi és szakszervezeti könyvtári rendszerben összesen 2,25 milliónyi állományegység volt,⁶ az általános iskolai könyvtárakban 1951/52. tanévben 315 ezer.⁷ Más könyvtártípusokra nézve ilyen korai adatokat nem találtunk, de a régebbi alapítású szakkönyvtárakban és tanszéki könyvtárakban meglepően sok az ilyen kiadvány. Ott az időközben végbement és már megemlített selejtezésekre, itt meg a tartós „megbúvásokra” gondolva, tudatos túlbiztosítással közöltük a tárolókönyvtári problematika keretében figyelendő 1 millió egységet.

A külföldi dokumentumokkal való gyarapodás „törpe minoritás” könyvtárainkban a hazai dokumentumokkal való gyarapodáshoz képest. A Könyvek Központi Katalógusába évenként 25–28 ezer új külföldi könyvet jelent be 150–200 könyvtár,⁸ a Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusában pedig évente 18 ezer kurrens folyóiratcímet regisztrálnak vagy 800 lelőhelyről, miközben 5–12 ezerre tehető az egy-egy évben kivont évfolyamok száma, ami 1500–1800 címet érint.⁹

A külföldi gyarapodás meghatározó része, ha az OMK koordinációs köri folyóirat címjegyzékének unikum-adatait az egész rendszerre nézve jellemzőnek vesszük, 75–80%-a eleve minősített könyvtári, tehát expeditiven visszakereshető és meglehetősen stabil állományokba kerül, ami azt jelenti, hogy a többi szakkönyvtári „véghelyre” évenként még 6000 külföldi könyv se jut, és jó, ha 4000 külföldi folyóiratévfolyam (kötet), feltéve hogy a hazai átlagpéldányszám, mint az OMK említett Központi címjegyzékében általában is minden dokumentumra nézvést három.¹⁰

A jelenlegi fejlettebb állapotokat 40 évre „visszafeltételezve”, a hazai módon reális tárolókönyvtári program megvalósításához mindössze 240 ezer külföldi könyv és 160 ezer külföldi folyóiratévfolyam mint potenciális állomány újraszervezésével kell (és érdemes) számolni. A felszabadulás előtti gyarapodmányokat is figyelembe véve sem lehet ez a halmaz nagyobb fél millió kötetenél. Ennek kinyerése a kisebb könyvtárakból, illetve állományi újraszervezése már korántsem akkora feladat, amely meghaladná a vezető hazai szakkönyvtáraknak az ésszerű munkamegosztásban egyesíthető erőit és feltételeit.

E tekintetben a könyvtárügyi irányításnak az lenne a feladata, hogy ezen a reális alapon kezdeményezze az eddig mindig megakadt begyűjtésre és őrzésre vállalkozási tárgyalások újrafelvételét, illetve a megegyezések birtokában szabályozza a külföldi állományegységek kivonásának a rendjét, amiben ugyancsak több kezelési szintet kell megállapítani (pl. brosúrák, alig ismert nyelveken írt elavult művek stb.).

A számítógépes eljárások térhódítása (folyóirat központi katalógusok, osztott katalógizálás) következtében a 90-es évek elejére ellenőrizhetővé válik a szóban forgó állományújjászervezési feladat (pl. az OMK már jelenleg is tudja, hogy a Központi címjegyzékben résztvevő könyvtárak állományuk milyen hosszú idejű őrzésére vállalkoznak).

A szóban forgó javaslatok – természetesen – nem vonatkoznak a múzeális értékű dokumentumoknak minősülő állományegységekre, ahol továbbra is az 1/1967. MM sz. rendeletet, illetve a 3/1975. KM-PM sz. rendeletet kell érvényesíteni.

Amennyiben a meggyorsult állományapasztás teljesen legálissá válnék, s ezt szükségképpen antikvár-eladások, magán személyeknek hirdetett aukciók és vásárlások, továbbá tömeges bezúzáások kísérik, számítani lehet a közvélemény nyugtalanságára, bizonyos

sajtó-, tv- és rádió-reflexiókra, amelyek barbárságot, hozzánemértést keresnének e folyamatok mögött. Éppen ezért a javasolt döntések meghozása esetén jóelőre értelmes, a gazdaságossággal is érvelő (ez pl. a könyvkereskedelmi raktárfelszámolásokkal kapcsolatban már ma is megtörténik) közönségtájékoztatót kell kezdeményezni, illetve hosszabb időszakon át folytatni.

A szakma művelőinek előzetes felvilágosítása sem ártana: a könyvtárosoknak is be kell látniuk, hogy az állományasapítás nem kezdi ki és nem rombolja le az ember kulturális és tudományos teljesítményei iránti tiszteletet, hanem ellenkezőleg.

A javasolt modell működési elvei és megvalósításának esélyei

A szempontunkból megkülönböztetetten kezelendő állomány külföldre és hazaira osztása előre sejtethetővé teszi az előterjesztés álláspontját: a külföldi állományegységeket főként (variánsok ui. elképzelhetők) a „szakterületi-országos”, a hazai kiadásúakat pedig a „területi-országos” elv érvényesítésével célszerű kezelni, és arra érdemes hányadukat átmenteni a többé-kevésbé stabil „országos dokumentumvagyon”-ba, illetve ide beleintegrálni őket.

Feltételezve, hogy a rendszer vezető könyvtárai, tehát a megyei, a felsőoktatási központi és a szakkönyvtári hálózati központi könyvtárak vagy mellettük/helyettük a koordinációs központok elvégzik az előterjesztésben javasolt selejtező munkát, többségükben – jó és időbeli fokozatosságot érvényesítő szervezés esetén – viszonylag kevés külön-feltétel biztosításával tudnák vállalni ezt az „átemelési” műveletet.

A szakterületi-országos elv érvényesítése

A külföldi irodalom szakterületileg illetékes nagy gyűjteményekbe való eljuttatását az indokolja, hogy ennek az irodalomnak „törpe minoritás”-ánál fogva csak ott van esélye arra, hogy valamennyire hozzájáruljon e gyűjtemények gazdagításához, teljesítőképesebbé tételéhez.

A begyűjtés mikéntjére és fokozatosságára nézve itt szabadjon azt az elképzelést ismertetni, amelyet az OMK dolgozott ki 1990-ig szóló fejlesztési koncepciójában¹.

– A könyvtár ettől az évtől kezdődően két lépcsőben – először egyedi döntés alapján az állomány esedékes részének Törökbálintra* való kiszállításkor, egy-egy törökbálinti állományrész revíziójakor – fokozatosan 80–90 ezer egységnyi szükségtelen főlőspéldányt és „gyarapítási tévedést” iktat ki az állományából (a többes példány-beszerezés gyakorlata egy-egy hazai műből átlagosan 4–4 példányt eredményez), miközben vállalja: minden gyűjtőkörébe tartozó hazai kiadású dokumentumból és a külföldi szakmatörténeti értékű művekből legalább egy-egy példányt megőriz (ez utóbbiak kiemelt figyelmességű kezelése, óvása, propagálása külön is koncepcionális feladat). Az állományasapítás és revízió segítő eszközeként befejezés előtt áll az ún. állományvédelmi fájl felhalmozása, amely a 100 év valamennyi könyvgyarapodmányáról rövidített felvételt tartalmaz (közel 350 ezer rekordról van szó), függetlenül attól, hogy az adott mű ma is megvan-e, vagy időközben töröltetett az állományból.

– E munkálat előrehaladásának arányában a könyvtár a műszaki könyvtári koordinációs körben együttműködő szakkönyvtárak állományából (bizonyos műfaji és nyelvi megszorításokkal) át-

* Itt van az OMK tárolóraktára. (A szerk.)

vesz külföldi kiadású és (esetleg, ha a következő alfejezetben javasolt megoldások nem jönnek létre vagy késnének) 1952 előtti hazai kiadású műveket, amelyeknek szükséges részét (nincs meg az állományban, több példányban kellene) bedolgozza saját állományába (ún. pótlólagos állománygyarapítás), a szükségtelen egységeket pedig értékesíti (könyvkereskedelem, aukciók-kiadás, ipari hasznosítás). Az e forrásból gyarapított művek természetesen bekerülnek a könyvtár COM-katalógusába, amelynek alapkiadása (az 1981–1985 között beszerzett állománnyal) a jövő év folyamán várható. (A végcél itt az osztott katalogizálás, illetve az online leltérelőállítás, ami nemcsak az OMK állományegységeinek gyors keresését teszi lehetővé, hanem minden fontos műszaki könyvtárét is, s ezáltal lényeges lépéssel járul hozzá a hazai UAP megvalósításához.)

– A könyvtár gondozta folyóirat-kc – mint már említettük – újabban nyilvántartja a benne résztvevő possesorok őrzési idejét is. A tartósan nem őrző könyvtáraknak már ez év őszén levelet ír, hogy kiselejtezésre kerülő külföldi folyóiratévfolyamaikat (valószínűleg meglehetősen csonkák lesznek), küldjék meg az OMK-nak, amely rendezés-komplettírozás után vagy kiegészíti velük saját állományát, vagy pedig a nagy használatnak kitett folyóiratokból másodpéldányos sorozat építését kezdi meg. Előzetes számítások szerint öt-hatszáz évfolyam vagy évfolyamtöredék beáramlására lehet évente számítani.

– Az OMK az elmúlt egy-két évben megkezdte a K+F jelentések átvételét is azokból a könyvtárakból, amelyek nagyobb mennyiségű ilyen dokumentummal gyarapodnak, de csak az időleges őrzés igényével. (Országosan e könyvtárak száma 30 körül van¹²) 1985 folyamán a könyvtár K+F jelentéseket feltáró új szerzemények jegyzéke e nagyrészt mikrofilmlapos kiadványfajta vonatkozásában felveszi előbb a kurrens kc funkcióját, később – kumulálás révén – a retrospektívét is.

Nyilvánvaló, hogy a tagkönyvtárak és a központi könyvtár közötti állományépítési érintkezésnek ez a modellje jól alkalmazható a felsőoktatási könyvtárügyben is, ahol a fentiek és a lentiek kapcsolatai hagyományosan intenzívebbek, mint a szakkönyvtárügy egészében, s régóta tartalmazzák ezt az állomány-átemelési elemet is. A legtöbb helyen mindössze arról van szó, hogy a gyakorlatot tudatossá és gyorsabbá kell tenni, aminek egyik előfeltétele, hogy a központi könyvtárak állományapasztási tevékenysége elérje az itt javasolt dinamizmust.

Mindezt egy fejlettebb szakaszban egy további állományépítési érintkezéssel is meg lehet fejteni, amikor is a felsőoktatási könyvtárak a szakterületileg illetékes központi könyvtárral alakítják ki a szóban forgó kapcsolatot.

Az előterjesztésnek tehát az a meggyőződése, hogy a szakterületi tárolókönyvtári funkciók ellátásához nem indokolt külön tárolókönyvtárakat – raktárakat, persze: igen – létesíteni, hanem az ebben illetékes könyvtárak törzsgyűjteményeit kell az ún. pótlólagos állománygyarapítás révén – amennyire lehet – megerősíteni és minőségesebbé tenni, s egységessé tett állományukkal ellátni mind a megőrző, mind pedig a szolgáltató funkciót, ami a tárolókönyvtári megoldás értelme, és amit a 17/1976. sz. minisztertanácsi rendelet – a tvr-hez kiadott vhr. – expressis verbis elő is ír (21. § (1) bek.).

Tekintettel arra, hogy az iménti § (2) bekezdése – mint kulturális miniszteri feladatról – az országos feladatkörű tárolókönyvtár létesítéséről és fenntartásáról is rendelkezik, sem az OSZK-nak, sem az OKDT-nek nem lehetett kitérnie az elől, hogy ne foglalkozzék e problematikával: az OSZK már az alapjogszabályok megjelenése előtt megtette ezt, az OKDT pedig e jogszabályok megjelenésének „pillanatában”.

Egy későbbi, nevezetesen az 1978. évi, már említett OSZK vezetői tanácsi előterjesztés a korábbi döntéseket szűkítve és specializálva, tulajdonképpen már a „szakterüle-

ti-országos” kooperációs megoldásra tett nemcsak javaslatot, hanem vonultatott fel ez irányban elért részeredményeket is. (Az Országgyűlési Könyvtár a jogi, közigazgatási, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára a kémiai, a KSH Könyvtára pedig a statisztikai szakirodalom gyűjtésére és megőrzésére vállalkozott.)

Most eltekintve az OSZK tárolókönyvtárának hungarikum-gyűjtési feladataitól, nem-hungarikum gyűjtőkörét 1978-ban (számos könyvtár elzárkózása következtében) úgy határozták meg, hogy az idegen anyagot a társadalomtudományok, a szépirodalom és a természettudományok területéről gyűjti, a könyveket éppen úgy, mint a folyóiratokat, de „e két dokumentumtípus tekintetében is figyelmen kívül hagyja a jelentéktelen, a kutatás és a tájékozódás szempontjából közömbös kiadványokat”.

Az OSZK minden bizonnyal helyes úton indult el a probléma megoldása felé. Nem az ő hibája, hogy akkor kezdeményezései ellenére nem sikerült legalább az alapvető szakterületeken maga köré tömörítenie a partnereket. Meglehet, hogy ebben a felszólított könyvtárakat a korábban közszájon forgott nagyságrendek készítették elzárkózásra, illetve a kooperációból való kibúvársra.

Az állományaspasztásra tett javaslatoknak a „hivatalos könyvtárpolitika rangjára való emelése” és a reálisan számított nagyságrendek láttán, feltételezhetően ki lehet küszöbölni ezt az elzárkózást. Ez volna azoknak a szervezési feladatoknak az egyike, amelyek korábban az ágazati irányítás tennivalóiról szólva említettek meg.

Az ez irányban való továbblépés lehetőségeiről a munkabizottság szondázásokat végzett. A következő eredményekkel:

- Az OMK álláspontjának kifejtésére, amely a fentiekben fogalmazódott meg, e munka szövegezője kapott felhatalmazást. Ez akkor is elég széles szakterületeken (életlen természettudományok és műszaki tudományok, hogy az 5/1978. KM sz. rendelet koordinációs központi illetékeségmegjelölésével éljünk) helyez kilátásba pozitív végkifejletet, ha az OMK kurrens gyűjtőkörét a műszaki koordinációs kör vezető szakkönyvtáraival való kooperációban szűkíteni is akarja.
- Az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár ugyancsak időszerűnek és szakterületi alapon végrehajtandónak ítéli meg a feladatot, amelynek „megoldásában – mondja, 1 vagy 2 fő állományrész-kezelővel tudunk résztvenni, de csak 1988-tól”. Nyilvánvaló: az OSZK tárolókönyvtári kapacitása ezáltal ugyan nem növekszik meg, de egy fontos szakterület vonatkozásában azért felgyorsulhat a munka.
- A KSH Könyvtára ugyancsak a „nem külön tárolókönyvtár” elve mellett szavazott, miközben a begyűjtésben a szakterületi elv érvényesítését és a szelektivitást tartotta kívánatosnak. A számítógépes technológia térhódítása és tárolókönyvtári problémáink megoldása között szintén közvetlen összefüggést lát. Hangoztatta e munkában való részvételi készségét, feltételbeli készségét és kooperatív hajlandóságait.
- Az MTA Könyvtára ez idő szerint arra törekszik, hogy a rekonstrukciója nyomán felszabadult raktári terekkel enyhítsen tagkönyvtárai, elsősorban a társadalomtudományi gyűjtőkörű könyvtárak raktározási helyzetén. E tekintetben a kisegítő raktárak, tehát sem a tulajdonjogot meg nem változtató, sem a szóban forgó állományegységek szerveztségében módosulással nem járó megoldás mellett foglalt állást. Ezen felül úgy véli, ha „a természettudományi és műszaki anyaggal rendelkező könyvtáraink fölösleges, elavult állományukat központi gyűjtőhelynek tudnák átadni, azt is támogatnánk”.

E szondázások tanúsítják: az 1978. évi OSZK-erőfeszítések igencsak „negyedoldalas” eredményeihez képest (mintha) fokozatosan ki lehetne egészíteni a szakterületi tárolókönyvtári funkciók ellátására vállalkozó könyvtárak körét, s az ágazati felügyelet közre-

működésével meg lehet kötni azokat a „gentlemen’s agreement”-eket, amelyek 1978-ban nem jöttek létre.

A kérdés most már csak az, hogy mi legyen ezeknek a saját állományukban a tárolókönyvtári funkciót is beintegráló szakterületi könyvtárak viszonya az OSZK tárolókönyvtárával. Mindenekelőtt szűkíteni kell és lehet az OSZK nem hungarikum gyűjtőkörét. Ám ezt nem szakterületi metszetben kell végrehajtani, hanem időmetszetben.

Nevezetesen: az 1800-ig megjelent régi külföldi anyag vonatkozásában továbbra is az OSZK tárolókönyvtárának kell illetékesnek maradnia, sőt ezt az általános gyűjtőkört valószínűleg 1850-ig érdemes lenne kiterjeszteni (ahogy a hungarikumoknál van). E javaslat indoklása: a nemzeti tulajdonba került történeti gyűjtemények anyagának legértékesebb része már eddig is az OSZK-ban rakódott le, kialakultak az itt szükséges feltárási módszerek, képzett munkatársi gárda alakult ki a KEO (Könyvelosztó) kereteiben, ez a gyűjteményrész, bármiféle úton-módon végrehajtott begyűjtési akciókat is szervezünk a könyvtári „véghelyekről”, alig fog szaporodni, e gyűjtemény igen ritka és minősített használói érdeklődésnek van csak „kitéve”, s itt egyenesen előny, ha az állomány nem szakosított. (Arra nyilvánvalóan számítani kell, hogy jelenleg egyetlen könyvtár sem fogja e tárolókönyvtári megőrzésre az OSZK-nak átutalni kiemelkedő könyvészeti értékeit e korokból. Nem is szabad megkívánni, hogy ezt megtegye, s különben is: e ponton a már megemlített muzeális kezelési jogszabályok hatályossága lép életbe.)

A területi-országos elv érvényesítése

Mint ahogyan az a jelen előterjesztés eddig megismert gondolatmenetéből egyértelműen kitűnt, a közművelődési és iskolai könyvtári hálózatokban felhalmozódott fölös-példányballaszt felszámolása nem képezi a dokumentumellátás javításával összefüggésben tárgyalt tárolókönyvtári problematika részét.

És tulajdonképpen nem tartja annak a szondázások során megkérdezett Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár sem. Ez utóbbi egyenesen hangsúlyozza: „. . . fontos központi segítség lenne, ha a jelenleginél egyszerűbb megoldást találnának a fölös anyagtól való megszabadulásra. Ha ugyanis a 3/1975. (VIII.17.) KM-PM sz. együttes rendeletben előírt procedura szerint járunk el, akkor 4–5 éven belül nem tudunk megszabadulni a . . . jelzett fölös, elavult stb. állománytól [ez, derül ki az interjú más részéből, a FSZEK hálózatában fél és egymillió között mozog a különféle becslések szerint], ami pedig az előfeltétele a kezelhető és használható duplum (= tároló) raktár létrehozásának”.

A FSZEK azt az „élő” duplumraktárat, amelyet saját hálózata valamiféle operatív tápraktáraként, tehát elsődleges olvasószolgálati funkciói (= a hullámzó tömegkereslet) támogatására kíván létrehozni és működtetni, s nem pedig a speciális egyedi igények kielégítésére, 4–5 éves távlatban ténylegesen meg is valósítja. „Ennek épület, személyi, tárgyi stb. feltételeit magunknak kell biztosítanunk” – szögezi le az interjú. Ez a dolog veleje: a

hálózati könyvtárpolitikát kell úgy vinni, hogy az operatív tápraktárak problémája minden tanácsi, szakszervezeti és iskolai hálózatban megoldódjék, ami ugyan nem kis dolog, de nem ez a dolog.

Továbbmenve: ami a hazai kiadású és a „dokumentumellátási-tárolókönyvtári szempontból figyelésre érdemes” dokumentumoknak a „véghelyekről” történő kimentését és állományi újraszervezését illeti, az előterjesztés a megoldás felé vezető lépcsőnek azt tartja, hogy a szóban forgó dokumentumok a területileg illetékes megyei könyvtárakba jussanak el, és szükséges egyedeik azok állományába integrálódjanak be.

Adatokkal támasztatott alá: az így kezelendő állományegységek száma korántsem végtelen, s nagy a valószínűsége annak, hogy az említett integrálódás során az egymillióra becsült egységből legfeljebb 250–300 ezer egység szerveződik a megyei könyvtárak állományában új állományú.

Sonnevend Péter idézett tanulmányában olvasható: „... több megyei könyvtár vállalta, hogy megyehatárain belül fokozatosan megtisztítja a két közművelődési, majd az iskolai könyvtári hálózatot is az inkurrens könyvektől, s a még hasznosítható anyagot előbb a szűkebb pátriában igyekszik megfelelő helyre juttatni, majd a maradékot (ez is megyéenként több tízezer kötet) átadja az országos fölőspéldány gazdálkodás céljára”.

Igaza van a szerzőnek abban, hogy e területi rendbetételhez a megyei könyvtár a legadekvátabb segítő szervezet, amelynek segítségét – tehető hozzá mondanivalójához – tulajdonképpen nem volna szabad megvonni az egyes megyék kis és még kisebb szakkönyvtárainak állománytisztító erőfeszítéseitől sem (különösen hogy a hazai kiadású állomány „kimentése” területi elven került javaslatba).

Magát a begyűjtést illetően azzal a megszorítással van egyetértés Sonnevend Péterrel, hogy

- előfeltételként célszerű venni a 3/1975. KM-PM sz. rendelet javasolt „liberalizálását”,
- az „élő” megyei duplumraktárak terjedelmének, megtartási példányszámának, működésének kérdéseit javasoljuk az egyes megyék (kooperációs) könyvtárpolitikai illetékességébe utalni mint a hálózat (hálózatok) rendeltetésszerűen eredményes működésének egyik összetevőjét,
- a területi tárolókönyvtári funkció ellátását a megyei könyvtárak állományába célszerű beilleszteni, s ennek megfelelően bánni az összegyűlt többes példányok erre érdemesnek minősített részével,
- az 1952 után megjelent hazai anyagot illetően (a korábban felsorolt biztonsági tényezők alapján) mondjunk le az „országos fölőspéldány gazdálkodás” feletébb költséges és hatástalan ideájáról, azaz a regionális tárolókönyvtári funkciókat is ellátó megyei könyvtárak és az OSZK tárolókönyvtára között a dokumentumátutalási kapcsolat tartósan csak az 1850-ig megjelent hungarika dokumentumokra nézve maradjon érvényben. (E tekintetben a megyei könyvtárak nemcsak a muzeális ritkaságokhoz fognak ragaszkodni, hanem az 1850-ig megjelent anyag helytörténeti vonatkozású darabjaihoz is – joggal.)

Tekintettel arra, hogy – mint már szó volt róla – az OSZK tárolókönyvtára jelenleg 1960-ig gyűjti a hazai kiadású dokumentumokat, itt viszont mindeddig 1949, illetve 1952

került javaslatba, át kellett gondolni a „kritikus időhatár” kérdését is. Úgy tűnik, hogy az OSZK 1960-as gyűjtési határa túlbiztosítás, s így legfeljebb csak a korábban kijelölt 1952-es időhatár vehető reálisnak.

Szólni kell még arról, hogy az 1978 óta meglévő regionális kötelezpéldányok egyszer majd miként integrálódjanak a területileg szervezett tárolókönyvtárak anyagába. Nagyon kétséges, hogy – jól szervezett megyei könyvtári állományok mellett és a regionális kötelezpéldányokban illetékes szakkönyvtáraknak a szakterületi tárolókönyvtárakhoz fűződő kapcsolatait ugyancsak jónak feltételezve – a megyénél nagyobb egységekre kiterjedő regionális tárolókönyvtári szint kifejlesztésére valaha is szükség lesz. Másként szólva: a regionális kötelezpéldányok jelenlétét elsősorban a szolgáltatásban részesülő 26 könyvtár állománygyarapítási megsegítésének (bizonyos kiadványfajtákban: állománygyarapítási „nehéz helyzetbe hozásának”) tartjuk a könyvtárközi kölcsönzés és másolatszolgáltatás decentralizálásának és meggyorsításának (megelőlegezett, eddig azonban nem teljes mértékben valóra váltott) reményével¹³. (Egyébként felettébb időszerű volna a könyvtárközi kölcsönzési forgalom országos elemzése, s az így nyert megbízható adatok alapján intenzív szakmai propaganda folytatása a forgalom átstrukturálására, nem utolsósorban a regionális kötelezpéldányok e funkciójának közismertebbé tételére.) A regionális tárolókönyvtári kérdést a jelen pillanatban azzal lehet nyitva hagyni, hogy előbb kerüljön sorra a megyei könyvtári szintű problémamegoldás.

Zárszó

Sonnevend Péter többször idézett tanulmányában – egyetértőleg – tűnnek fel a kesernyés megjegyzések, amelyek szerint a könyvtárközi kölcsönzési forgalom felől nézve a tárolókönyvtári rendszer „nem indokol valamiféle nagy beruházást igénylő fejlesztést”. Ez a vizsgálat is úgy látta – bizonyítják az eddig leírtak –, hogy a tárolókönyvtári tervek időnkénti fel-felvetődésében se más e használati szempontra való hivatkozás, mint egy egészen másféle problémának – a rendszeres állományapasztás pangása következtében (is) sok helyütt bekövetkezett és bekövetkező tárolási ellehetetlenülésnek – tetszetősebb ruhába történő öltöztetése.

A tárolási problémát – persze – eddig sem lehetett és a jövőben sem lehet valamiféle központi szuperraktár beruházásának elhatározása és realizálása révén megoldani. Ha a javasolt selejtezési-állománykivonási „liberalizálást” végrehajtjuk, és elvégezzük a racionális számszerűségek alapján adódó állománybegyűjtő és szervező feladatokat, nincs is rá szükség. (Félreértés azért ne essék: nem általában esett szó a tárolóterei beruházások és bővítések szükségtelen voltáról, hanem csak egy országosan minden fölőpéldányt és gyarapítási tévedést magába gyűjtő raktár vonatkozásában.)

Mindazonáltal időszerű, hogy a könyvtári „véghelyekről” kimentsük azokat a dokumentumokat, amelyek a szakterületi-országos, illetve a területi-országos elv érvényesítésével haszonnal, az „országos dokumentumvagyron” információs értékét növelően integrálódhatnak be különféle nagykönyvtári állományokba, illetve az OSZK speciális szervezeti egységébe, az országos tárolókönyvtárba.

A dokumentumellátás szintentartása és indokolt növelése azonban főként az állománygyarapítás devizaellátásán, általában a magasabb és az áremelkedési-információs tendenciákat értékében meghaladó mértékű állománygyarapítási ráfordításon múlik. Ezen fölül még: a könyvtár- és tájékoztatásügyben olyan ellátottsági-használati elemzések vállalásán, amely elemzéseknek mostanában meglehetősen híján vagyunk.

A jövőben vélhetőleg javuló dokumentumellátottságból határozottan felgyorsult, a mennyiségi igénynövekedéseket is megfelelő kapacitással kielégíteni tudó tényleges dokumentumellátást, dokumentum- és másolatszolgáltatást (könyvtárközi kölcsönzést) kell biztosítani. E követelménynek – továbbmenve a feltételrendszerben – a jobb lelőhelytájékoztató révén (ez az értelme a számítógépes technikák gyorsított térhódításával kapcsolatos kívánalmunknak), illetve a repro- és mikrográfiai előállító és fogadó struktúra gyors és határozott fejlesztésével lehet megfelelni. Arra ugyan nincs lehetőség, hogy hazánkban most egy BLLD (British Library Lending Division) típusú „HLLD”* (Hungarian Library Lending Division) jöjjön létre. Azonban senki sem tiltja meg nekünk, hogy az egyes szakterületek legfejlettebb könyvtárai a jövőben „HTLLD”-ként (Hungarian Technical Library Lending Division), „HALLD”-ként (Hungarian Agricultural Library Lending Division), „HMLLD”-ként (Hungarian Medical Library Lending Division) működjenek, amelyek ha a szolgáltatható állomány gazdagságában messze el is maradnak példaképpüktől, de egy jótányit sem megbízhatóságában, gyorsaságában és udvariasságában. (Az OMK éppen mostanában gyürkőzik neki, hogy ez utóbbi követelményeknek megpróbálja a maga illetékeségében eleget tenni.) És nagyjából ugyanez jelenthető ki a még kivonni és újjászervezni érdemes hazai dokumentumokkal megerősített megyei könyvtári állományok könyvtárközi szolgáltatási funkcióinak fokozásáról is.

JEGYZETEK ÉS HIVATKOZÁSOK

1. Az előterjesztés megszületését munkabizottság segítette. Benne a következők vettek részt: *Cziegler Mária* munkatárs (OMIKK, később: VATUKI Szakkönyvtára), *Maurer Péter* csoportvezető (OMK), *N.Rácz Aranka* ny. főosztályvezető (a munka elején az OSZK megbízásából), *Sáfár Katalin* osztályvezető (FSZEK) és *Vitályos László* osztályvezető (MTA Könyvtára). A munkabizottság tagjai több könyvtárban folytattak szondázást. *Cziegler Mária* és *Maurer Péter* a szombathelyi *Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár*at kereste fel (*Takács Miklós*), *Maurer Péter* a *KSH Könyvtár*ában (*dr. Csahók István*) konzultált. *Sáfár Katalin* kérésére a *FSZEK* (*Kiss Jenő*) és az *OIK* (*dr. Birtalan Győző*) küldte el írásos feljegyzését a témakörből. *Vitályos László* kérésére ugyanígy járt el az *MTA Könyvtára* (*dr. Rózsa György*). Az *OMIKK* álláspontjának kifejtését *Ágoston Mihály* főigazgató az előterjesztés szerzőjére bízta. A munkálatok a tárolókönyvtári problematika hagyományos számbavételével indultak. Erről *Cziegler Mária* (ld. 2.sz. jegyzet) dolgozata tanúskodik. Előrehaladásuk során azonban kiderült, hogy nálunk rendkívül „szövődményes” helyzet, azaz a tárolókönyvtárak kérdését csak az állományapsztás, az állományújjászervezés, illetve a dokumentumellátás javítása által meghatározott összefüggésekben lehet érdemben megvizsgálni, illetve csak így lehet javaslatokat tenni a tartós holtpontokról történő elmozdulásra. E felismeréshez jelentős segítséget adott *Sonnevend Péter* és *Sz.Kiss Csaba* (ld. 2.sz.

* A szerző BLLD-mintára készült szójátéka még a British Library átszervezése előtt készült. A BLLD új elnevezése ugyanis BLDSC – British Library Document Supply Centre. (A szerk.)

- jegyzet) dolgozata. Az eredeti előterjesztés Sonnevend Péter tanulmányának címét vette kölcsön.
2. SONNEVEND Péter: Tárolókönyvtárak és dokumentumellátás. = Könyvtári Figyelő. 1984. 5.sz. 486–492.; CZIEGLER Mária: Tárolókönyvtári koncepciók és tárolókönyvtárak. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1984. 6–7.sz. 244–251.p.; KISS Csaba, Sz.: Kөрkép az állománykivonásról = Könyvtári Figyelő, 1984. 3.sz. 294–301.p.
 3. BÜKYNÉ, HORVÁTH Mária: A természettudományi periodikumok használatának alakulása az Akadémiai Könyvtárban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1984. 6–7.sz. 224–237.p.
 4. N. RÁCZ Aranka: A tároló könyvtár gyűjtőköre. OSZK vezető tanácsi előterjesztés. 2341/1978. sz.
 5. A 4006/1954. (1.2.) KGM sz. utasítás alapján.
 6. KOVÁCS Máté: A magyar könyv- és könyvtárkultúra a szocializmus kezdeti szakaszában. Bp. 1961, OKT. 82. és 85. p.
 7. ARATÓ Ferenc: Iskolai könyvtáraink fejlődése. = Könyvtártudományi tanulmányok 1971–1972. Bp. 1974. NPI. 69–130.p.
 8. KONDOR Imréné: Könyvek Központi Katalógusa. = Könyvtári Figyelő, 1982. 6.sz. 611–620.p.
 9. SZILVÁSSY Zoltánné: Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusa (KFKK). = Könyvtári Figyelő, 1982. 6.sz. 621–632.p.
 10. BÁRDOSI Mária–BERKE Barnabásné–FUTALA Tibor: Egy számítógépes adattár „vallomásai”. Elemzések a Műszaki Könyvtári Koordinációs Kör 1983-ra bejelentett külföldi folyóiratgyarapodásáról. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1984. 6–7.sz. 211–223.p.
 11. A szóban forgó fejlesztési koncepciót az OMIKK f. évi április 3-án tartott vezetői ülésének vitája nyomán a főigazgató elfogadta.
 12. vö. Tájékoztatás a szakmai tájékoztatásról. 3. bőv. és átdolg. kiad. Bp. 1985. OMIKK.
 13. FOGARASSY Miklós: Szakfelügyeleti jelentés és intézkedési terv a területi (regonális) könyvtári együttműködésről. Bp. 1983. dec. soksz. 25 p. + melléklet.



JOB B KÉSŐN, MINT SOHA. 1985 utolsó hetében a Pennsylvania State Library egyik könyvtárosa egy igen régi, forradalom előtti kötetet talált a könyvbedobón keresztül visszajuttatott könyvek között (az amerikai közművelődési könyvtárakba zárva tartás esetén is vissza lehet vinni a könyveket – egy, az utcáról elérhető nyíláson kell bedobni őket (a szerk.). A *Taunsend's Collection* című könyv, amely egyébként kétkötetes, 1656 és 1657 közötti brit törvényeket tartalmaz, 1658-ban jelent meg, és a Könyvtár igazgatója szerint 1823 és 1900 között kölcsönözhatték ki. Az igazgató reméli, hogy az esetről a sajtó és a televízió is beszámol majd, s a nyilvános, elismerő hang arra indíthatja a visszahozót, hogy kilép az ismeretlenség homályából, s esetleg visszahozza a hiányzó második kötet is. (N.I.)